

نقش روحانیون در آسیب‌ها، تضعیف ارزش‌ها در روابط خانوادگی و خویشاوندی

معصومه هوشنگی¹

چکیده

خانواده همیشه و در بین تمامی جوامع بشری به عنوان اساسی‌ترین نهاد اجتماعی زیر بنای جوامع بوده و در استحکام روابط اجتماعی و رشد تک تک افراد جامعه نقش مهمی داشته است. تلاش برای استحکام خانواده و سلامت آن، همواره مورد تأکید اسلام بوده؛ و این در حالی است که در جوامع امروزی اینگونه ارزش‌ها کم اهمیت و دچار آسیب شده‌اند. این آسیب‌ها در حوزه فردی، اجتماعی، فرهنگی و خانوادگی صورت می‌گیرد. از آن جایی که ما در جامعه اسلامی زندگی می‌کنیم و روحانیون پرچمدار استقرار ارزش‌های الهی در جامعه هستند، وظیفه دارند در کیفیت و چگونگی روابط خانوادگی و خویشاوندی خود درست عمل کنند؛ و دیگران را نیز در این امر راهنمایی کنند. در نتیجه در این مقاله سعی شده نقش روحانیون در صیانت از ارزش‌های خانوادگی و خویشاوندی مورد بررسی قرار داده، تا از تضعیف و آسیب آن جلوگیری شود.

واژگان کلیدی: خانواده، ارزش، ارزش خانوادگی، آسیب، روحان

1. طلبه سطح (2) پایه 4 مدرسه نرجسیه سنقر و کلیائی.

مقدمه

اسلام به عنوان یک مکتب انسان ساز، بیشترین عنایت را به تکریم و تعالی خانواده دارد و این نهاد مقدس را کانون تربیت و مهد مودت و رحمت می‌شمارد و سعادت و شقاوت جامعه انسانی را منوط به صلاح و فساد این بنا دانسته و هدف از تشکیل خانواده را تأمین نیازهای مادی، عاطفی و معنوی انسان از جمله دستیابی به سکون و آرامش برمی‌شمارد؛ این در حالی است که ارزشهای خانوادگی اثری فراوان بر حاکمیت دارد و سبب گسترش ارزش‌ها در جامعه می‌شوند؛ که متأسفانه در جهان امروز، رو به افول می‌روند و در حال تسری به کشورهای اسلامی نیز می‌باشد. به دلیل جایگاه مهمی که آرامش و رضامندی از زندگی خانوادگی در تکامل معنوی انسان دارست، دین اسلام آموزه‌ها و سفارش‌های فراوانی در این مورد دارد و از آسیب‌ها و عواملی که کیان خانواده و آرامش آن را بر هم می‌زنند سخن می‌گوید و از آنجایی که روحانیون کار ارزشمند انبیا الهی را بر عهده دارند شایسته است به عنوان کسانی که جایگاه راهنما در جامعه را دارند، وظایفی که در قبال خانواده و بستگان بر عهده دارند درست انجام دهند. لذا در این مقاله که به روش کتابخانه‌ای جمع آوری شده است سعی شده عوامل آسیب به خانواده و نقش روحانیون در صیانت از ارزش‌های خانوادگی مورد بررسی قرار داده شود.

مفهوم ارزش خانوادگی

بر اساس تعریف ارائه شده از خانواده و ارزش می‌توان ارزش خانوادگی را به این صورت تعریف کرد: «همه اموری همچون افکار خوب، نیت خیر و اعمال نیک که شامل حسن خلق، مهرورزی، نیکو گفتاری، عفت در نگاه و گفت و گو با نامحرم، پرهیز از ارتباط صمیمانه با جنس مخالف، وفاداری در زنان و مردان، نرم خویی، سپاسگزاری، پرهیز از پرخاشگری، رعایت پوشش اسلامی، حضور حداکثری در منزل، تعقل و استقامت در برابر مشکلات با تأکید بر زنان، و غیرت، حسن ظن، پرهیز از شراب خواری با تأکید بر مردان. پرهیز از انگیزه‌های مادی در انتخاب همسر در زنان و مردان، مسئولیت پذیری، طلب روزی حلال، و سخاوت مندی در مردان، و قناعت، کم هزینه بودن، مهریه اندک، منت ننهادن، برای اعضای خانواده، اعم از افراد دارای روابط سببی و نسبی که منجر به کمال شود، می‌باشد.^۱

در مقابل عوامل فراوانی در تضعیف بنیان خانواده مؤثر است که مهم‌ترین آنها بد گمانی و بی‌اعتمادی، مسئله خانواده، نوع خوراک و تغذیه طلاق‌های زیاد...، همنشینی با افراد منحرف، تأثیر برخی رسانه‌ها... و اسراف و تجملگرایی می‌باشد.

۱. عوامل فردی

یکی از عوامل اساسی رواج طغیان و ببند باری‌هایی که قرن ما را دچار آشفتگی‌ای جنون آمیز نموده، بی‌اعتنایی به گناه و معصیت است. نامی که بر عصر حاضر گذاشت اند، عصر تزلزل ارزش‌هاست زیرا دیگر ارزش‌های اخلاقی معنی ندارد، چون ارزش‌هایی که ملاک اخلاق بود، از میان رفته است که در ذیل به برخی از آنان اشاره می‌شود.

۱-۱- بد گمانی و بی‌اعتمادی

بد گمانی که باعث قضاوت و برداشت نادرست از رفتار دیگران می‌شود، به رابطه بین فردی آسیب می‌زند. قرآن کریم از مسلمانان می‌خواهد تا از بد گمانی دوری کنند، زیرا برخی گمان‌ها گناه است و باعث رفتار و گفتار نامناسب در مورد دیگران می‌شود.^۲

۱. حسین خانی، ۱۳۹۰، ص ۱۰۹.
۲. حجرات: ۱۲.

1-2- بد زبانی و دشنام گویی

بد زبانی و دشنام در روابط باعث مقابله به مثل طرف دیگر میشود. در این هنگام، زمینه اختلاف به دلیل کلماتی که در بگو مگو و با پر خاشگری گفته شده، افزایش می‌یابد. خداوند در آیاتی از قرآن کریم در مورد چگونگی گفتار مسلمانان، نکاتی چون سخن گفتن به آرامی و با صدای ملایم را گوشزد می‌کند.^۱

1-3- لجاجت و سرسختی

یک از صفات ناپسند اخلاقی در روابط انسانی، لجاجت و سرسختی است. آن چنانکه در کتب فرهنگ و لغت آمده، لجاجت به معنای اصرار بر مخالفت و ادامه دادن و به نهایت رساندن خصومت و یا هر کاری است که مورد منع و نهی واقع شده است.^۲

1-4- عیب جویی

عیب جویی کاری ناپسند و ناهنجار است که هیچ کس آن را بر نمی‌تابد. عیب جو کسی است که در جست و جوی و شناسایی نقص و عیب دیگران است تا آنها را به رخ فرد بکشد، یا نزد دیگران آشکار و شخص را بد نام نماید. گاهی این امر بین اعضای خانواده صورت می‌گیرد که در صورت مداومت، باعث رنجش و سردی روابط و یا ایجاد روابط خصمانه در خانواده خواهد شد، از سوی دیگر نباید با دوری از عیب جویی، ضعفها و مشکلات را نا دیده بگیریم، بلکه با انتقاد کردنی که با خیرخواهی همراه باشد زمینه اصلاح همدیگر را فراهم سازیم. امام صادق(7) در این مورد می‌فرماید: محبوب‌ترین برادر نزد من کسی است که عیوبم را به من اهدا کند.^۳

1-5- نوع تغذیه

نزدیک‌ترین اشیاء خارجی به انسان غذای اوست که با یک دگرگونی جزء بافت وجود انسان می‌شود و اگر به او نرسد به زودی راه فنا را در پیش می‌گیرد. به همین دلیل قرآن از میان تمام موجودات، روی مواد

1. لقمان: 19.

2. معطوف، 1387، ص 1652.

3. عاملی، 1409، ص 61

غذایی، که از طریق گیاهان و درختان، عاید انسان می‌شود تکیه کرده است.^۱ همچنین خداوند در قرآن حکیم می‌فرماید: «انسان باید به غذای خویش بنگرد»^۲

1-6- بی‌غیرتی و غیرت نابجا

از امام علی(7) نقل شده که خطاب به مردم عراق فرمودند: «ای اهل عراق، با خبر شده‌ام که زن‌های شما با مردها در راه (کوچه و خیابان) دوستی می‌کنند. آیا حیا نمی‌کنید؟ و فرمود: خدا لعنت کند کسی را که غیرت ندارد»^۳

در متون دینی، غیرت از صفات پسندیده مردان و مورد ستایش ائمه قرار گرفته است. غیرت ورزی مردان، ابزاری کارآمد برای کنترل اجتماعی و حمایت از خانواده است که با وجود آن، زنان از نگاه هوس بازان جامعه در امان می‌مانند و در اماکنی که بیم ناامنی و خطر باشد، حضور نمی‌یابند.

1-7- طلاق

آمارهای قطعی و مستند نشان می‌دهد که با افزایش برهنگی در جهان، طلاق و از هم گسیختگی زندگی زناشویی نیز پی‌درپی افزایش یافته است. در محیطی که عفاف و حدود الهی در روابط زن و مرد حکم فرماست، همسران به هم تعلق دارند و احساس و عشق و عواطفشان برای هم است، ولی در بازار آزاد برهنگی که زنان به صورت کالایی مشترک (دست کم در روابط غیر جنسی) در آمد اند، دیگر قداست پیمان زناشویی مفهومی ندارد، خانواده‌ها همچون خانه عنکبوت، به زودی متلاشی می‌شوند و کودکان بی‌سرپرست می‌مانند، زیرا خروج همسران از محدوده روابط جنسی مشروع؛ به محبت و مودت متقابل آسیب وارد می‌کند و زمینه را برای خیانت و زیاده خواهی طرف مقابل فراهم می‌سازد.^۴

1-8- اعتیاد به مواد مخدر

اعتیاد به مواد مخدر معضل بزرگ و گسترده اجتماعی است که شاید بتوان گفت آسیب‌های آن به دلیل گستردگی و فراگیری، قابل مقایسه با هیچ عارضه دیگری نمی‌باشد. از دیدگاه جامعه شناسی، توجه به دامنه

1. مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، ج 26، ص 144.

2. عبس: 24.

3. مجلسی، بحار الانوار، ص 115.

4. داوری، ص 374.

2-6- تعلیم و تربیت دینی در خانواده

یکی از آثار شوم توجه نکردن به کار تعلیم و تربیت درست، رها شدگی انسان به حال خود، هواپرستی و پیروی از تمایل‌های نفس و طغیانگری است. روحانیون متعهد باید خانواده‌هایشان را طوری تربیت کنند که بتوانند از وجود تربیت یافتگان خود در راه اعتلای اعتقادات و باورهای راستین خویش بهره گیرند، همچنان که پیامبر اکرم(6) در ماجرای مباحله و علی(7) در حادثه غصب خلافت و امامت و حضرت سید الشهداء(7) نیز در حماسه کربلا از وجود خانواده‌هایشان به نفع اسلام بهره بردند و آنان را آماده دفاع و فدا شدن در راه ارزش‌های والای معنوی نمودند.

2-7- الگو بودن طلبه

ز رموز موفقیت برخی روحانیان، شرکت همسر و فرزندان در امور مربوط به طلبگی مانند آشنایی با علوم و منابع دینی و خصوصاً امر تبلیغ است. چرا که در هر منطقه ای نیمی از مخاطبان تبلیغ را بانوان تشکیل می‌دهند و برای ارتباط سالم و کارساز با آنان بهترین شیوه، وارد شدن خانواده‌های مبلغان در این وادی است. البته ممکن است بسیاری از همسران روحانیان بزرگوار، آشنایی کامل با امر تبلیغ نداشته باشند، اما می‌توان زمینه‌ی آشنایی را فراهم کرده و آنان را به این امر مهم تشویق نمود.

2-8- موعظه در خانواده

از شیوه‌های محافظت از خانواده و تربیت صحیح آنان موعظه و نصیحت مستقیم است. سیره انبیاء و اولیاء الهی نیز چنین بوده است که آنان با الهام از آیات الهی به موعظه‌ی خانواده و همسر و فرزندان می‌پرداخته‌اند. مواظبت حضرت لقمان به فرزندش، نصایح پیامبر اکرم(6) با کلام وحی به همسران خویش و سایر زنان مسلمان، و همچنین تأکید آیات الهی بر محافظت خانواده از لغزش‌های احتمالی، برخی از این پیام‌های حیات بخش قرآن است. یک طلبه مذهب و روحانی واقعی همچنان که در منبر وعظ و خطابه دیگران را راهنمایی می‌کند، شایسته است که خانواده اش را موعظه نماید.

2-9- اصلاح در خانواده

اسلام اهمیت زیادی به نظام خانواده و حفظ آن قائل است لذا تا آنجا که راهی برای ادامه زوجیت و جود دارد سفارش می‌کند که کسی سراغ طلاق نرود؛ به همین دلیل در روایات اسلامی شدیداً طلاق مذمت

گردیده و به عنوان مبعوض‌ترین حلال‌ها از آن یاد شده است، چنان که در روایتی از پیامبر می‌خوانیم: «هیچ عملی نزد خداوند متعال منفورتر از این نیست که اساس خانه‌ای با جدایی ویران گردد».^۱

2-10- ساده زیستی در خانواده

روحانیون که دنباله روی علمای ربانی هستند و کار ارزشمند انبیا الهی را به عهده دارند، شایسته است که نسبت به خانواده خویش نیز، آنان را الگو قرار دهند، همسر، دختر، عروس و فرزند یک روحانی، لازم است آداب به خصوصی را مراعات کند؛ او نمی‌تواند هر لباسی را بپوشد و از هر گونه پوششی استفاده کند؛ چرا که مردم به خانواده یک روحانی به چشم اسلام و به عنوان تجسمی از ارزش‌های الهی می‌نگرند و رفتار و حرکات آنان را مجوزی شرعی برای خود به حساب می‌آورند.

2-11- تغذیه در خانواده

روحانیون به عنوان مبلغ وظیفه دارند که طب اسلامی را مطالعه کرده و انواع تغذیه‌های مفید و میوه‌های و آشامیدنی‌های شفا بخش را از قرآن و روایات استخراج نموده و آن را به مردم معرفی نماید به عنوان مثال خداوند حکیم در این باره می‌فرماید: «ما در غسل شفا قرار دادیم».^۲ امروزه بعد از چهارده قرن از نزول قرآن دانشمندان به اعجاز شفا بخش غسل پی برده اند لذا روحانیون و خانواده‌های آنها باید به عنوان الگو تغذیه صحیح داشته باشند و دیگران را نیز به این امر تشویق نمایند. و خودشان باید بیش از سایرین مواظبت کنند تا مبدا مشمول این کلام الهی بشوند که می‌فرماید: «آیا دیگران را به نیکی دعوت

می‌کنید و حال آنکه خویشان را فراموش می‌کنید؟!»^۳

این نوشتار را با سخنی عبرت آموز از حضرت امام خمینی (ره) به پایان می‌بریم: «باید همان طوری که با زبان می‌گوییم، قلب ما نیز معتقد شده باشد به اینکه ما می‌خواهیم اسلام باشد... انسان باید از خودش شروع بکند؛ از خانواده خودش باید شروع کند و شما از خودتان، خانواده هایتان شروع کنید... تا اینکه اگر مردم را به اسلام دعوت کردید، حرف شما با عمل شما مخالف نباشد».^۴

1. وسائل الشیعه، ج 15، ص 266، ح 1.

2. نحل: 96.

3. بقره: 44.

4. صحیفه امام، ج 13، 489.

نتیجه گیری

اهمیت پرداختن به موضوع ارزش‌های خانواده ریشه در اهمیت نهاد خانواده دارد. نهاد مقدس خانواده رکن بنیادین اجتماع بشری و محمل فرهنگ‌های گوناگون است تا آنجا که سعادت و شقاوت امت‌ها، مرهون رشادت و ضلالت خانواده می‌باشد. اولین شرط جامعه‌ای سالم و پویا، سلامت و پایداری خانواده است. قرآن کریم به عنوان برترین نسخه‌ی زندگی و عالی‌ترین راهنمای بشر برای دستیابی به حیات طیبه، بخشی عظیم از آیات را به تنظیم و تعدیل روابط اعضای خانواده، حقوق و وظایف همسران و فرزندان اختصاص داده است. کارآیی اصول اسلامی در ایجاد روابط سالم در خانواده و مشاهده نتایج رضایت بخش آن در خانواده در گرو نهادینه کردن این مبانی در رضا و کنش اعضای خانواده است. به نظر می‌رسد ارزش‌های

دینی و اسلامی موثرترین وسیله‌ای است که می‌توان با از بین بردن موانع به ایجاد و استمرار یک خانواده سالم کمک کند به یقین روحانیون که منادیان معارف اسلامی و مبلغ حلال و حرام الهی هستند انتظار می‌رود که این شاخصه‌ها و روش‌های را از سیره معصومین اقتباس کرده و آن را در خانواده خود به کار ببندند تا بدین وسیله زمینه‌ی هدایت را در جامعه تسری دهند.

منابع و مأخذ

✽قرآن کریم

✽نهج البلاغه، محمد دشتی.

1. حرانی، حسن بن شعبه، (1413ق)، تحف العقول، (چاپ سوم)، قم، انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه.
2. حرعاملی، محمد بن حسن بن علی، (1409ق) وسائل الشیعه، (چاپ اول) قم، مؤسسه آل البيت لا حياء التراث.

3. حسین خانی، هادی، (1390)، معیارهای انتخاب همسر از دیدگاه اسلام و ساخت مقیاس آن، پایان نامه دکترا، رشته علوم تربیتی قم، موسسه آموزش و پرورش امام.
4. حسین خانی، هادی، (1392)، ارزشهای خانوادگی و روشهای تحقق آن از دیدگاه اسلام، پاییز و زمستان شماره 10، www.noormags.ir
5. داودی، سعید، (1392)، جایگاه زن در تفسیر نمونه، کتاب pdf.
6. سالاری فر، محمد رضا، (1385)، خانواده در نگرش اسلام و روان شناسی، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
7. صحیفه امام خمینی (ره)، (1378)، تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار حضرت امام خمینی (ره).
8. صیانت، (1395)، فصلنامه علمی، فرهنگی، حقوقی و اجتماعی، سال دوم، ش 5.
9. طباطبایی، محمدحسین، المیزان فی تفسیر القرآن، (1471ق)، بیروت، موسسه الاعلمی للمطبوعات.
10. کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، (بیتا)، تهران، کتاب فروشی اسلامیة.
11. مجلسی، محمدباقر، (1403)، بحار الانوار، بیروت، موسسه الوفا.
12. مطهری، مرتضی، (1373)، تعلیم و تربیت در اسلام، تهران، صدرا.
13. _____، (1376)، سیری در نهج البلاغه، تهران، انتشارات صدر.
14. معطوف، لوئیس، (1387)، المنجد، تهران، انتشارات اسلامی، 1387.
15. مکارم شیرازی، ناصر، (1381)، تفسیر نمونه، تهران، دارالکتاب الاسلامیه.
16. نوری، اعظم، عوامل تضعیف استحکام خانواده، طه‌ورا، تابستان، 1389، شماره، www.noormags.ir